

SOCIÁLNÍ PROSTŘEDÍ ŠKOLY A JEHO PREZENTACE VE VIRTUÁLNÍM PROSTŘEDÍ INTERNETU

Jan Mareš

Centrum výzkumu vývoje osobnosti a etnicity při FSS MU v Brně

S nástupem informačních technologií do běžného života v průběhu posledních dvaceti let se otevřelo několik nových informačních kanálů i ve školním prostředí. Jejich obraz v očích (nejen) pedagogické veřejnosti není zcela jednoznačný a bezkonfliktní. V této krátké studii se pokusím o přehled témat, která souvisejí s implementací informačních technologií do školního prostředí a – konkrétněji – s odrazem školního prostředí v jednom z takto nově vzniklých informačních kanálů. Tímto informačním kanálem je internetová prezentace školy.

Logicky první otázkou je dostupnost informačních technologií (jako informačního kanálu) v populaci jako celku i v jejích částech. Podle údajů z roku 2001 (Kozák, 2003, ČSÚ, 2003) disponovalo 245 782 domácností počítačem připojeným na internet a 340 738 domácností počítačem bez připojení k internetu. Údaje za rok 2002 uvádí 1 644 429 uživatelů internetu a 21 132 počítačů trvale připojených k síti. Statistická ročenka školství 2001/2002 (ÚIV, 2003) uvádí 1102 057 žáků v základních školách. Uvážíme-li, že ne každý majitel počítače má dítě školního věku, nevychází poměr možných uživatelů internetových prezentací škol nijak optimisticky. Nicméně i v těchto číslech vidíme růstový trend a zkušenosti rozvinutějších ekonomik ukazují rostoucí význam internetu jako zdroje informací a komunikačního kanálu zejména u státních institucí a ani školy nejsou výjimkou.

Dostupnost informačních technologií může být problémem i na straně školy. Souvisí s koncepčními otázkami státní informační politiky a informační politiky resortu školství (INDOŠ, 2003; EDUNIX, 2003). Součástí informační politiky je i volba doporučeného programového vybavení (tzv. closed source či open source software – viz. INDOŠ, 2003; EDUNIX, 2003), která je určující i pro značnou část formálních hledisek, podle kterých můžeme internetové prezentaci škol hodnotit.

Na úrovni konkrétní školy můžeme uvažovat i o mediální strategii či informační politice školy a jejího zřizovatele. Od ní se odvíjí informačně technologická infrastruktura školy (počet počítačů, způsob a pravidla jejich využití, kapacita internetového připojení atp.). Nedílnou součástí informační infrastruktury školy jsou dovednosti pracovníka pověřeného

správou internetové prezentace (event. dalších aktivit souvisejících s informační infrastruktury školy). Míru náročnosti této činnosti ovlivňují používané nástroje (software, hardware) a pracnost jednotlivých technických způsobů řešení internetové prezentace. Domnívám se, že v blízké budoucnosti na většině škol vedle školníka, uklízečky, speciálního pedagoga, školního psychologa nalézt i školského informatika (JSI, 2003) jako respektovaného profesionála pracujícího na plný úvazek.

O vlastní internetové prezentaci instituce jakou je (konkrétní) škola můžeme uvažovat z celé řady hledisek, které pro názornost rozdělím do dvou základních skupin.

Prvním skupinou hledisek jsou **hlediska formální**, která můžeme označit jako i jako hlediska **technická**. Mezi těmito hledisky můžeme za základní považovat správnost zdrojového kódu prezentace. Jinak řečeno, internetové stránky musí v první řadě vyhovovat standardům (na které dohlíží W3C konsorcium). Jedná se o pravidla týkající se tzv. zdrojového kódu prezentace, která mj. umožňují konkrétním počítačovým programům (internetovým prohlížečům, angl. browser) správně zobrazit předkládané informace. Míru “prohřešků” konkrétní internetové prezentace vůči těmto standardům můžeme určit poměrně jednoduše pomocí programů kontrolujících konkrétní zdrojový kód internetové prezentace, přičemž některé jsou dostupné zdarma i přímo v podobě internetové stránky (<http://validator.w3c.org/> či <http://www.dobryweb.cz/>). Přestože současné typy prohlížečů umožňují zobrazit s různou mírou zkreslení i kód internetové prezentace, který obsahuje chyby či prohřešky vůči výše zmiňovaným standardům, výsledek ale nemusí být zcela uspokojivý pro čtenáře.

Vzhledem k tomu, že v ČR je (nejen) ve školním prostředí nejrozšířenějším programové vybavení z produkce firmy Microsoft (INDOŠ, 2003), i současně nejrozšířenější internetový prohlížeč pro osobní počítače Internet Explorer vyvíjený stejnou firmou. Vztah firmy Microsoft k výše uvedeným standardům můžeme označit za značně liberální (živě, 2003), není dodržování standardů něčím, co by bylo vnímáno i částí odborné veřejnosti vnímáno výrazně negativně. K prohlížení internetových prezentací však nemusí případný zájemce nutně použít počítač s konkrétním programovým vybavením, které autor prezentace předpokládá. Například může použít vybavenější mobilní telefon, kapesní počítač atp. Dodržování standardů tvůrci internetových prezentací škol by však mělo zaručit i to, že samotný obsah mohou stejně dobře vnímat uživatelé málo běžného či zastaralého prohlížeče, nevidomí, barvoslepí, se specifickými poruchami učení či příslušníci minorit se špatnou znalostí (českého) jazyka.

Ignorování standardů naopak odřezává celé skupiny uživatelů od nabízených informací. Například hlasový výstup nevidomého je netlumočí správně, barvoslepý nevidí část sdělení, paraplegik je dokáže ovládat jen s obtížemi atp.

Zkušenosti analytických firem ukazují (Dobry web, 2003), že: “7 % mužů je barvoslepých a nerozezná text na nevhodně barevném pozadí. Každý pátý mladý člověk trpí dyslexií či poruchou soustředění a četba špatně uspořádaného textu či příliš malého písma ho značně unavuje. Až 20 % uživatelů pracuje s málo běžnými prohlížeči. Celkem se k obsahu chybně vytvořených stránek nemusí dostat přes 30 % uživatelů a potenciálních zákazníků.” Problematiku dodržování standardů tedy můžeme chápat i více pedagogicky – jako součást skrytého kurikula, kdy škola jako celek dává svou internetovou prezentací najevo míru svého respektu k menšinám, ať už je budeme definovat jakkoli.

Přístupnost obsahu internetových prezentací ve veřejném sektoru by měla být povinností. Určitá míra přístupnosti stránek financovaných z veřejných zdrojů je proto v některých státech uložena zákonem. Se vstupem do Evropské unie se k těmto zemím jistě připojí i Česká republika. (Dobry web, 2003).

S problematikou dodržování standardů souvisí i “viditelnost” internetových prezentací. Internetové vyhledávače a katalogy v pravidelných intervalech procházejí internetové stránky a doplňují své informační databáze. “Viditelnost” stránek můžeme charakterizovat jako snadnost jejich nalezení (pomocí katalogů a vyhledávacích služeb) mezi miliony jiných internetových prezentací. Naopak “neviditelnost” prezentace můžeme chápat z pohledu uživatelů internetu i jako ekvivalent stavu, kdy škola skutečně žádnou internetovou prezentaci nemá.

Na problematiku přístupnosti a viditelnosti navazuje i otázka velikosti (objemu) kódu internetové prezentace a jeho umístění na internetu (webhosting¹⁷). Tyto parametry jsou určující pro rychlost zobrazení prezentace na straně uživatele, zejména při pomalejším připojení uživatele na internet (modem, mobilní telefon atd.). Výzkumy ukazují, že uživatelé nejsou ochotni “čekat” delší dobu, než se požadovaná internetová zobrazí a o nabízené informace ztrácejí zájem.

Druhý základní směr úvah o internetové prezentaci školy můžeme odvíjet od jejího obsahu – tj. **hlediska obsahového**. Obsahové hledisko není tak úzce vázáno na samotnou technickou podstatu internetové prezentace. Spíše se odvíjí od specifik interakce recipienta s nabízenými informacemi.

¹⁷ Webhosting znamená pronájem určitého prostoru na výkonném počítači (serveru), který je stále (vysokorychlostně) připojen k internetu.

Patrně základní otázkou je v tomto směru otázka "počítačové gramotnosti". Domnívám se, že pro úvahu nad obsahovým hlediskem internetové prezentace školy je to klíčový problém. Získávání informací z tohoto komunikačního kanálu vyžaduje specifický okruh kompetencí na straně recipienta, což je patrně největší problém. Podle šetření (Schön, 2003) provedené agenturou TNS pro provozovatele Národního programu počítačové gramotnosti společnost Centrum Internetu přibližně 44 % lidí starších patnácti let neumí pracovat s počítačem a tuto neschopnost v anonymním průzkumu přiznali. Mezi seniory nad šedesát let je podle očekávání podíl počítačově negramotných vyšší – až 80 %. Nelichotivou vizitkou celé vzdělávací soustavy je i fakt, že (podle vlastního názoru) s počítačem neumí pracovat 19 procent lidí mladších 29 let. Tento problém má i širší dopady jak v ekonomice ČR (Kazdová, 2003), tak i na úrovni celosvětové, kdy se zvyšuje rozdíl mezi zeměmi ekonomicky vyspělejšími a rozvojovými (ČTK, 2003).

Specifickou podotázkou v rámci počítačové gramotnosti je "graficko-ikonická gramotnost" (Fassati, 1999). Praktická vizuální komunikace je dorozumíváním pomocí grafických figur, znaků a symbolů, která se používá ve všech oblastech lidské činnosti (např. příručky, učebnice, u domácí elektroniky, ošetřování oděvů, balení potravin, sport atd.) a ani internetové prezentace nejsou výjimkou. Komunikace pomocí symbolů je jejich integrální součástí a umožňuje zjednodušit a zkrátit. Určitým problémem může být fakt, že rozvoj kompetencí žáků v tomto směru není explicitní součástí kurikula a je spíše rozdroben do jednotlivých předmětů.

Splňuje-li uživatel prezentace první dva předpoklady, můžeme uvažovat o problémech konkrétnějších – o samotném obsahu prezentace, tj. zda prezentace školy nabízí "obvyklý obsah obvyklým způsobem". Jinými slovy jak je použitelná z hlediska uživatele. Prezentace jako celek by neměla na první pohled urážet estetické cítění a svým ovládním by neměla být výrazně odlišná od ostatních internetových prezentací, aby její používání bylo příjemným zážitkem (a nikoli "kulturním šokem", který čistě technicky vzato multimediální podstata internetové prezentace umožňuje).

Konkrétní uživatel internetové prezentace školy by měl mít možnost rychle pochopit strukturu prezentace a její ovládní (dokázat ji prakticky použít), přestože např. navštívil prezentaci poprvé. Při opakované "návštěvě" internetové prezentace školy by měl mít možnost se jednoduše a rychle dostat k informacím, které potřebuje v prezentaci, kterou již zná. Struktura prezentace a její ovládní by měla být zapamatovatelná a rychle vybavitelná a neměla by se v čase dramaticky měnit, aby uživatel nemusel celý proces orientace v internetové prezentaci školy opakovat často. Zvolené technické řešení by uživateli mělo v případě chyby umožnit rychlý návrat na takové místo v prezentaci, kde se může opět zorientovat.

Vlastní obsah stránek by měl splňovat kritéria platná i pro ostatní komunikační kanály (viz. např. Křivohlavý, Mareš, 1995), tj. srozumitelný, strukturovaný, stylisticky i gramaticky správný. Navíc by měl mít pro předpokládaný široký okruh zájemců přijatelnou informační hodnotu, přesvědčivost a zejména aktuálnost.

Pod obsahové hledisko můžeme zahrnout samotný cíl prezentace. Prezentace pak můžeme rozdělit do zhruba tří skupin (typů):

- vývěska
- informační systém
- komunitní komunikační systém

Prvním stupněm tedy může být samotná informace o konkrétní škole. Jejím cílem je podat stručnou informaci o škole a jejích aktivitách (kontakt, úřední hodiny, volnočasové aktivity školy atd.). Podobnou prezentaci v nejjednodušší formě dokáže připravit a udržovat v aktuální podobě učitel či žák s mírně pokročilou znalostí práce s počítačem. Pěkným příkladem může být následující ukázka.

Obr. 1. ZŠ Dašice - <http://www.zsdasice.cz/>

Druhým stupněm je školní informační systém. Ten v sobě zahrnuje služby nabízené "vývěskou" a navíc přidává další služby jako novinky, informace o činnosti nadřízených institucí, informace o aktuálním dění ve škole, diskusní fóra atd. Některé z těchto nabízených služeb mohou být vnímány i kontroverzně (např. prostřednictvím zabezpečeného přístupu informace rodičům o prospěchu a chování žáků, webové kamery atd.). Výhodou tohoto řešení je, že obsah může vytvářet kdokoli, komu přidělí

správce systému patřičná práva v počítačové síti (tedy i sami žáci). Nevýhodou jsou vyšší technické nároky na prostor pro prezentaci a vyšší náročnost na údržbu celého informačního systému. Příklad tohoto typu řešení viz obr.

ZÁKLADNÍ ŠKOLA
Most, Zdeňka Štěpánka 2912
 Škola s rozšířenou výukou matematiky a přírodovědných předmětů

Menu
 úvodní stránka
 aktuálně
 školní rok
 vedení
 pedagogický sbor
 zájmové kroužky
 školní družina
 školní jídelna
 jídelniček
 projektové vyučování
 galerie

Registrace
 Chcete-li dostávat novinky a také důležité informace přímo do Vaší schránky, pošlete nám svou e-mailovou adresu!

Od 1.1.2004 je zvýšena cena oběda, pro žáky ve školní jídelně o 1,- Kč.
 Žák prvního stupně zaplatí za jeden oběd 17,- Kč; žák druhého stupně 18,- Kč. Sporožirové zálohy zůstávají ve výši 350,- Kč. Informace na tel. čísle 476 707 961.

Ředitel
476 707 989
reditel@10zsmost.wz.cz

Ekonom
476 707 790
ekonom@10zsmost.wz.cz

Školní jídelna
476 707 961

Zvonění

0. hodina	7 ⁰⁰ - 7 ⁴⁵
1. hodina	8 ⁰⁰ - 8 ⁴⁵
2. hodina	8 ⁵⁵ - 9 ⁴⁰
3. hodina	10 ⁰⁰ - 10 ⁴⁵
4. hodina	10 ⁵⁵ - 11 ⁴⁰
5. hodina	11 ⁵⁰ - 12 ³⁵
6. hodina	12 ⁴⁵ - 13 ³⁰
7. hodina	13 ⁴⁰ - 14 ²⁵

Dnes je
 Úterý 16. prosince 2003

Počet návštěv
 - 999 -

Kalendář
 22.12.2003 - 21.2004
 Vánoční prázdniny
 8.1.2004 16³⁰
 Třídnické odpoledne

Aktuálně
 Vánoční úspěch
 Školní kolo Olympiády v ČJ
 Krásnější vánoce
 Já to znám II
 LOGIK
 Zpráva z exkurze
 Zpráva z koncertu
 Nohejbal dvéjce - 1. místo pro 10.ZŠ Most
 Hod granátem na cíl
 Krajský přebor v přespolním běhu
 Běh do vrchu
 MATEMATICKÝ PODZIMÁČEK

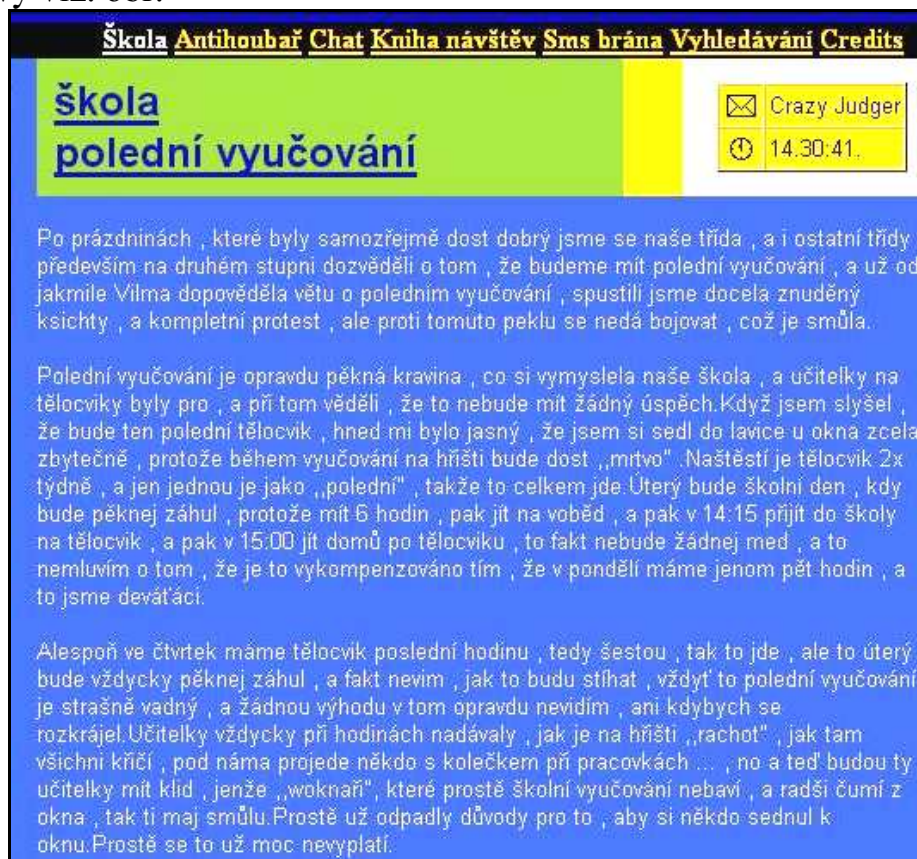
Obr. 2. ZŠ Most, Zdeňka Štěpánka - <http://10zsmost.wz.cz/>

Třetí stupeň integruje předchozí dva a přináší navíc propojení s informačními kanály komunity v místě školy, a to jak oficiálními (obecní úřad atd.), tak i zájmovými (různá zájmová sdružení). Vlastní technické řešení je podobné předchozímu stupni, rozdíl spočívá v propojení několika “informačních systémů” a sdílení (části) jejich obsahů. Míru otevřenosti prezentace školy a její návaznost na komunitu žijící v dané lokalitě.

Budeme-li uvažovat o vztahu internetové prezentace k reálně existující komunitě (školy), tedy nakolik je tato prezentace odrazem skutečných sociálních interakcí, vztahové sítě a reálné komunikace, ocitáme se v poměrně složitém prostředí. Internetová prezentace školy je jakási “výkladní skříň” školy, která ukazuje spíše ideální obraz konkrétní instituce, navíc obraz většinový a kontrolovaný vedením školy. Vztah mezi tvůrcem obsahu i vzhledu stránek a vedením školy je zde klíčový. Menší roli patrně hraje vztah tvůrce (tvůrců) k sociálním sítím konkrétní školy a jeho pozice v oficiální i neoficiální struktuře školy.

Na druhou stranu je internet dosud velmi svobodné a otevřené médium, takže názory ve škole menšinové či netolerované se mohou objevit jako názory či komentáře v diskusích, ve weblozích či jako součást

stránek samostatných. Příklad „tepající“ odpolední vyučování tělesné výchovy viz. obr.

Obrázek 3. CrazyJudger a jeho názor na odpolední vyučování - http://www.crazyjudger.d2.cz/skola/poledni_vyucovani_16.htm

Na úrovni oficiální internetové prezentace školy můžeme míru otevřenosti žakovským aktivitám a způsob jejich řízení a kontroly můžeme chápat jako jeden z pozitivních indikátorů sociálního klimatu školy. Jiným podobným indikátorem může analogicky být prostor nabízený rodičům žáků či jejich skupinám.

Závěr

V této studii jsme se pokusili o přehled témat, která souvisejí s odrazem klimatu školy v její internetové prezentaci. Uvedená témata lze chápat i jako problémové okruhy při realizaci konkrétního výzkumu internetových prezentací škol a informačních kanálů založených na informačních technologiích. Tyto problémové okruhy v sobě zahrnují jak stránku technickou, tak i stránku sociálně-interakční. Přestože se jedná o téma, které se v současnosti týká spíše menší části škol, žáků i rodičů, domníváme se, že se v blízké budoucnosti stane podobně významným jako např. způsob řízení školy.

Literatura

- ČSÚ: Kolik domácností v ČR je napojeno na internet? [online]. Praha: ČSÚ, 2003 [cit. 2003-12-14]. Dostupný z WWW: <<http://www.czso.cz/csu/faq.nsf/hlasodpoved?openform&parentunid=456A00B63D486DAAC1256D87003281A9>>
- Čtenáři Živě: Jiří Devát (*generální ředitel společnosti Microsoft pro Českou a Slovenskou republiku*) odpovídá na vaše dotazy. [online]. Praha: Computer Press 2003 [cit. 2003-12-14]. Dostupný z WWW: <<http://www.zive.cz/h/Byznys/Ar.asp?ARI=114021&CAI=2035>> ISSN: 1212-8554
- ČTK. *Annan: Třetí svět musí získat přístup k informačním technologiím.* [online]. Praha: ČTK – České noviny, 2003 [cit. 14.12.2003]. Dostupný z WWW: <http://www.ceskenoviny.cz/pocitace/index_view.php?id=39968>
- Dobrý web. [online]. 2003 [cit. 2003-12-14]. Dostupný z WWW: <<http://www.dobryweb.cz>>
- Edunix [online]. Praha : Jednota školských informatiků, [cit. 2003-12-14]. Dostupný z WWW: <<http://www.edunix.cz/>> .
- Fassati, T. *Učebnice druhé gramotnosti. Gramatika praktické vizuální komunikace* [online]. Benešov: Muzeum umění Benešov 1999 [cit. 2003-12-14]. Dostupný z WWW: <<http://www.institut-informacniho-designu.cz/ucebnice/default.htm>>
- INDOŠ: Podpora projektu Internet do škol [online]. Praha : AutoCont On Line, a.s., [cit. 2003-12-14]. Dostupný z WWW: <<http://www.indos.cz/>> .
- JSI: Portál jednoty školských informatiků [online]. Praha : Jednota školských informatiků, [cit. 2003-12-14]. Dostupný z WWW: <<http://www.jsi.cz/>> .
- Kazdová, A. *Počítačově "negramotní" nacházejí práci jen obtížně.* [online]. Praha: Finanční noviny, 2003 [cit. 2003-12-14]. Dostupný z WWW: <http://www.financninoviny.cz/publicistika/index_view.php?id=39586>
- Kozák, D. *Český Internet v číslech.* [online]. Praha: E-komerce, 2003 [cit. 2003-12-14]. Dostupný z WWW: <<http://www.e-komerce.cz/ec/ec.nsf/0/ACC7DD37316D442BC1256DE1006740D5>> ISSN 1213-1083.
- Křivohlavý, J., Mareš, J. *Komunikace ve škole.* Brno: CDV MU, 1995. ISBN 80-210-1070-3.
- Musciano, Ch., Kennedy, W. *HTML a XHTML. Kompletní průvodce.* Praha: Computer Press, 2000. ISBN 80-7226-407-9.
- Schön, O. *Češi neumí pracovat s počítači.* [online]. Praha: Computer Press 2003 [cit. 2003-12-14]. Dostupný z WWW: <<http://www.zive.cz/h/Byznys/Ar.asp?ARI=114076&CAI=2034>>. ISSN: 1212-8554
- ÚIV: *Statistická ročenka školství 2001/2002 - Výkonové ukazatele.* [online]. Praha: ÚIV, 2003 [cit. 2003-12-14]. Dostupný z WWW: <[http://www.uiv.cz/index.php?CATG\[\]=statisticke_informace;CATG\[\]=rocenky;CATG\[\]=r2001_vykonove](http://www.uiv.cz/index.php?CATG[]=statisticke_informace;CATG[]=rocenky;CATG[]=r2001_vykonove)>
- World Wide Web Consortium (W3C).* [online]. 2003 [cit. 2003-12-14]. Dostupný z WWW: <<http://www.w3c.org>> .